

Högskolepedagogiskt utvecklingsarbete och forskning

En kartläggning och en framtidsdiskussion – nationellt och vid Karlstads universitet

Roger Renström och Bengt Schüllerqvist

På uppdrag av Fakultet Lärande vid Karlstads universitet. September 2007.

1. Uppdraget och vår tolkning av det

1.1 Uppdraget från Fakultet Lärande

Fakultet Lärande har genom sin dekan och kanslichef beslutat att tilldela Bengt Schüllerqvist och Roger Renström ett uppdrag rörande lärande inom högre utbildning

3) forskning.

När vi talar om *löpande kvalitetsarbete* menar vi sådan verksamhet som förväntas ingå i lärares, ämnesgruppers och lärosätens årliga arbete med undervisningsutveckling, genomförande och utvärdering. Vi talar också om dessa aktiviteter som nivå 1. Vi har inte fokuserat detta i vår kartläggning. Merparten av sådant arbete dokumenteras inte på sådant sätt att det kan identifieras i forskningsdatabaser.

En annan typ av verksamhet finansieras med särskilda medel och leder till skriftliga rapporter. Aktiviteterna leds av normalt av "projektledare". Vi benämner dessa verksamheter *pedagogiska utvecklingsarbete* och inkluderar dem i vår studie, i den mån vi fått uppgifter om dem. Vi talar här om nivå 2. Till denna verksamhetsnivå räknar vi också så kallade högskolepedagogiska kurser. Under senare år har dessa vid många lärosäten, så även Karlstads universitet, utvidgats från fem till tio akademiska poäng.

Den tredje formen av akti

1.5 Form och innehåll

Vi uppfattar att uppdragsgivaren i första hand frågar efter innehåll i högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete. Vi finner det svårt för att inte säga omöjligt att diskutera innehållsfrågor utan att beakta formfrågor. Det är ett tema i vår rapport att vi ser organisationsformer och ansvar både lokalt och nationellt som problematiska, och att åtgärder i ett förbättringsarbete måste ta hänsyn till det organisatoriska sammanhanget. Vi finner därför att vi måste inkludera form, ansvar och organisation i materialet, och i att vi i detta avseende går utanför vårt ursprungliga uppdrag. Vi finner att andra granskare och kartläggare av det aktuella området – såsom Kim och Olstedt – också väljer att diskutera form och ansvar i samband med sina analyser av projektens teman, aktiva lärosäten mm. Vi finner att det problematiska i första hand rör vad vi betecknar som nivå 2.

Den breda tolkningen innebär att alla högskoleundervisningen inkluderas i uppdraget.

Material

För perioden fram till 2003 finns en översikt av svensk högskolepedagogisk forskning i

matematik, naturvetenskap och teknikdidaktik i högre grad är delar av internationella forskargemenskaper än de humanistiska ämnena, som publiceras på svenska för en nationell

-2005 "Rådet" publicerar ett "testamente" som bland annat omfattar en utvärdering samt slutsatsen att beslutet att flytta verksamheten till NSHU omprövas, och att "Rådet" åter får status som självständig myndighet.

- Processen att fördela medel för 2005 avbryts.

-2006 NSHU börjar bygga upp en verksamhet.

Framgångsrika lärosäten

Ingen högskola, och inget av de lärosäten som blivit universitet under den sista perioden, ligger högt på listan över lärosäten som erövat flest projekt från Rådet. Påpekas kan dock att Linköping (framförallt) och Umeå – "halvgamla" lärosätena, ligger högt på listan. Projekt som behandlar grundutbildning dominerar, men åtskilliga projekt som fått medel rör forskarutbildning.

NSHU finansierad aktivitet

NSHU har (våren 2007) hunnit finansiera 15 projekt, som valts ut bland dem som sökte till Rådet för Högre utbildning innan dess nedläggning. Av dessa kommer ett från Karlstads universitet. Det är ett projekt om livsberättelseforskning som resurs i utvecklingsarbetet med de lärarstuderandes examensarbeten, under ledning av Hector Perez Pietro.¹³

Framgångsrikast lärosäten är UU med fyra projekt. Fem projekt av de beviljade femton projekten har naturvetenskaplig inriktning.

det i rapporten, mycket begränsade möjligheter att bedöma vilka effekter man uppnår med de olika aktiviteterna.

Av lärosätens redovisning framgår att merparten av lärosätena inte gör någon nämnvärd satsning på högskolepedagogisk forskning. Granskarna skriver att läget i stort är så att de som arbetar med pedagogiskt utvecklingsarbete är hänvisade till forskningsresultat som i huvudsak kommer från andra länder än Sverige. Systematiska uppföljningar skulle ge lärosätena välbehövliga tillfällen att reflektera över denna verksamhet. Granskarna framhåller att det krävs organisatoriska strukturer för att stödja läraren i dennes arbete med att utveckla undervisningen. När lärarna delar med sig av sina dokumenterade erfarenheter av undervisningens utveckling, både till de närmaste kollegorna och i mer offentliga sammanhang, skapas en gemensam kultur för utveckling. För att detta ska kunna fungera är det av stor betydelse att det på lärosätetsnivå finns olika arenor för redovisning av detta. I denna diskussion knyter de an till det internationella intresset för utvecklingen av *Scholarship of Teaching and Learning*.

Vilka prioriteringar har lärosätena gjort 2000-05.

Behörighetsgivande utbildning 20

Handledarutbildning 7

Seminarier, konferenser, mötesplatser 7

IKT 6

System för meritering och bedömning 6

Former för flexibel utbildning 5

Ny eller ändrad organisation för arbete med pedagogisk utveckling 4

Stöd till forskning om högskolepedagogik 4

Ämnesdidaktik 3

Utveckling av pedagogisk policy el handlingsprogram 3

Övriga granskningar av Rådets verksamhet

En granskning av Rådet för Högre utbildning gjordes 2001 av Richard Johnstone, Australien.¹⁵ Johnstone framhåller att Rådet för högre utbildning valde att efterlikna forskningens urvalsprocess när medel skulle fördelas. Men han finner i sina svar från de lärare som erhållit pedagogiska utvecklingsmedel att kollegor och ledning vid lärosätena inte alls uppskattat dessa anslag lika mycket som motsvarande forskningsmedel. Av dem som svarat på enkäten är omkring hälften tveksamma om engagemanget i det pedagogiska projektet på

projektens ”nya” pedagogiska metoderna praktiserades endast inom vissa ämnen eller kurser fick studenterna gå fram och tillbaka mellan olika pedagogiska metoder. Det var inte så att studenterna genomgående bedömde att ”nya” metoder var bättre än ”gamla”.

Temat från Johnstone om en inte oproblematiserad relation mellan ”eldsjälar” och ”institutionell utveckling” är starkt också i en rapport som gjordes inom Högskoleverket om 91 IKT-projekt under 1990-talet.¹⁶ Författarna är kritiska mot hur projekten dokumenterats och att resultaten har inte kommit högskolan till del i önskvärd utsträckning. Varje projektledare har ansvarat för sitt eget projekt men det finns inga tydliga mekanismer för att sprida erfarenheterna framhålls i granskningen.¹⁷

Inom ramen för Rådets ”Testamente” har Lars-Erik Jonsson och Roger Säljö, Göteborgs universitet gjort en granskning av projekt som Rådet tilldelat medel.¹⁸ Från 1999-2004 fick 78 projekt sammanlagt 57 miljoner. Jonsson och Säljö gör en kritisk genomgång av utlysningstexterna från Rådet. Förnyelse, förändring, pedagogisk idé och brinnande intresse är förekommande nyckelbegrepp. De sammanfattar Rådets linje med uttrycket ”hitta på din egen innovation” snarare än att sträva efter att medverka till att leda utvecklingen i någon viss

Jonssons och Säljö menar att för aktörer på alla nivåer – de enskilda högskolorna och dess ledningar, institutionerna, lärarna och studenterna – saknas tillräckliga incitament för att engagera sig i ”pedagogiskt utvecklingsarbete”. En erfaren handläggare, som arbetat både inom Rådet och nu inom NSHU uppfattar att aktörer och lärosäten som aktiverar sig inom ”pedagogisk utveckling” när extra medel finns till hands. När medlen är slut avtar verksamheten och avslutas även i många fall några år senare. Vi drar slutsatsen att

pedagogiskt utvecklingsarbete ingår i underlaget.²⁰ En kortfattad beskrivning av universitetets tre didaktiska centrumbildningar, pedagogik och pedagogiskt arbete är utfört med material som är tillgängligt på universitetets hemsida, och svar vid intervjuer. Samtliga avdelningar har i en enkät beretts möjlighet att berätta vad man gjort vad man håller på med och vad man skulle vilja göra i framtiden.

För att komplettera avdelningarnas uppgifter har sökningar gjorts i universitetets forskningsdatabas. Sökningen är gjord med ett antal sökord.²¹ En bedömning om forskningen är primärt inriktad på den högre utbildningen har gjorts. Resultatet presenteras fakultetsvis.

För att få en uppfattning om ledningens uppfattningar och strategier har vicerektorerna intervjuats.²² Dessutom har dekanerna ombetts att berätta hur respektive fakultet har förvaltat det ansvar inom detta fält som omtalas i Arbets- och beslutsordningen vid Karlstads universitet 2006-07-01.

3.2 Centralt förvaltat utveckling av lärande i den högre utbildningen

inom Universitetsledningen. Som en del av det föreslås att en ledamot i Universitetsledningen får huvudansvaret avseende planering, uppföljning och rapportering.

Rektor beslutade att prorektor skulle vara huvudansvarig i universitetsledningen för fortsatt framtidssatsning avseende flexibel utbildning. Fram till april 2007 har man haft två möten som protokollförts och man planerar ett möte per månad. Enligt protokollen från dessa möten har diskussionerna fortsatt men rent konkret har man inte kommit så långt. Man har snarare adderat frågor till dagordningen och utökat uppdraget än avfört frågor från densamma. Behovet av framtidsgrupp är exempelvis fortfarande omdiskuterat.

Sammanfattningsvis finns det ingen central enhet som har uppdrag, medel och förtroende att utveckla en arena för pedagogisk utveckling.

3.3 Forskningsämnena och Centrumgrupperingar²³

Universitetet har fem grupperingar med pedagogisk och ämnesdidaktisk forskning. Grupperingar som verkat längst och har den största forskningsomfattningen inom detta fält är forskningsämnena *Pedagogik* och *Pedagogiskt arbete*. Vid Karlstads universitet finns idag tre centrumbildningar..

- Centrum för språk- och litteraturredaktik (CSL),
- Centrum för de samhällsvetenskapliga ämnernas didaktik, (CSD),
- Science, Mathematics and Engineering including Technology and Design, (SMEER).

stärka handledningen av lärarutbildningens examensarbeten. Det finns vad man vet ingen annan nationell centrumbildning inom dessa ämnesområden. Centrumledningen har som vision att man om fem år, av andra nationella lärosäten, ska ses som den nationellt mest framstående miljön inom ämnesområdet.

Estetisk-filosofiska fakulteten	60%
---------------------------------	-----

Från **Fakulteten för ekonomi, kommunikation och IT** kom bara ett enda svar. Det har bedrivits utvecklingsarbete om hur mindre studentgrupper kan konstrueras på ett praktiskt och

Finansiering krävs för det fortsatta arbetet. Nämnas bör också att det inte bara är ämnet matematik som kan ha nytta av det tänkta fortsatta utvecklingsarbetet, en uppfattning är att den här tekniken kommer att ha en framtid i alla ämnen och i all så kallad flexibel utbildning.

För kemiutbildningars yrkesanknytning är den laborativa förmågan väsentlig.

Utbildningsreformen inom ramen för Bologna processen betonar färdigheter och förmågor. En progression av ämneskunskaper och färdigheter kräver att målen för studentens Avdelningen vill därför studera vilken verkan reformen har fått i kursplaner. Projektets övergripande frågeställning är hur målformuleringar

av svenskläroverutbildningen utifrån ett vidgat textbegrepp. Fortbildning av verksamma lärare ser avdelningen också som ett utvecklingsområde.

Avdelningarna Utbildningsvetenskap, barn och samhälle och Utbildningsvetenskap, organisation och samhälle har en rad olika arbeten pågå med både doktorander och forskare engagerade. Utveckling av projektet "Handledning på handledning", som initierats i samband med den högskoledidaktiska kursen.

KaU- finansierade insatser som nämns är

- literacy – projekt där lärarutbildare från olika avdelningen samlas för studier och undersökningar inom ämnesområdet.
- mentorskap för nyblivna doktorander.
- seminarieriserie inom ämnesområdet "handledning".

Med medel från NSHU drivs ett projekt som innebär att utveckla en modell för kvalitetsutveckla examensarbetena, utifrån ett nära samarbete mellan forskning och grundutbildning. Ett pågående avhandlingsarbete handlar om flexibel utbildning inom högre utbildning.

Nätverket "Teacher's professional lives" är nationellt och har egen session på NFPF en årlig pedagogisk konferens. "Nätverk för förskolläroverutbildning" bildades i samband med läroverutbildningsreformen 2001.

Ytterligare projekt är utveckling av särskolekompetens, som sker i samarbete med Umeå och

Sammanfattning avdelningarnas enkät

Vi kan konstatera att det finns ett stort intresse för högskolepedagogiska frågor på många avdelningar. Vissa avdelningar har dessutom flera uppgiftslämnare. Det stora engagemanget i dessa frågor är en viktig tillgång

Vissa avdelningar har gjort sammanställningar medan andra har låtit det vara synligt att det finns flera olika krafter som på olika sätt vill arbeta i det högskolepedagogiska fältet.

I det material vi fått från avdelningarna framhålls vikten av forskningen inom forskningscentra CSD, CSL, SMEER samt ämnena Pedagogik och Pedagogiskt arbete.

Det pågår en hel del verksamhet inom det vi i denna rapport valt att benämna pedagogiskt utvecklingsarbete. Allt arbete dokumenteras dock inte och blir därmed inte synliggjord400bete.

publicerat sig inom området. Noterbart är också att estetiska- filosofiska fakulteten som ju organiserar pedagogiskt arbete, pedagogik, och CSL inte har högre andel ämnen som publicerat sig. Slutligen noteras att totalt sett har denna fakultet publicerat ett mycket stort antal titlar jämfört med övriga fakulteter. Merparten av deras

4. Avslutande diskussion och förslag

4.1 Värdet av högskolepedagogisk forskning och utvecklingsarbete

Vi uppfattar att det kunskapsområde som vår kartläggning gäller är mycket centralt för

Karlstadt6801/F6.aVi upp q 0.2400000 0 0 0.2400001 cs 0 (l) -2 (s) 8 0.2400000 0 0 0.2400001 cs 0 (l) -2

minskning av sådan forskning inom pedagogikämnet men en ökning inom andra discipliner under senare år.

Det finns en ryckighet och en brist på kontinuitet vad gäller det nationella ansvaret för både

arbeten som är producerade av medarbetare vid KaU kan inte hittas ens med hjälp från bibliotekarierna.

Vi menar att olika enheter måste utveckla incitament och rutiner för dokumentation av pedagogiska utvecklingsprojekt. Sådan dokumentation kan i sin tur utgöra empiriska material för forskning inom området. Incitament bör utgöras både av tid/pengar för skrivarbetet samt säkerställande av att rapporter läses och .

Ett årligt arrangemang där Karlstads samlade verksamhet kring skol- och lärarutbildningsrelaterad forskning och –utvecklingsarbete presenteras och diskuteras ser vi som ett viktigt inslag i denna arena.

I beslutsordningen för KaU heter det i texten om Fakultetsnämnd Lärandes organisation och uppgifter att fakultetens ”ansvar skall avgränsas och tydliggöras i förhållande till enheterna/fakulteterna”.

Vi vill kommentera två gränsdragningsfrågor. Eftersom Fakultet Lärande inte själv genomför kurser finns för det löpande kvalitetsarbetet ett delat ansvar med de avdelningar/enheter där kurserna ges. Samläsning mellan lärarstudenter och andra i vissa kurser gör det delade ansvaret oundvikligt. Fakultet Lärandes kansli svarar för rapporter till Högskoleverket utbildningen.

Vi uppfattar att ansvaret för utvecklingsarbete (nivå 2) kring lärarutbildning mer tydligt ligger uteslutande på Fakultet Lärande.

Vad gäller forskning av relevans för skola och lärarutbildning är Fakultet Lärandes ansvar också tydligt. Sådan forskning kan, som ansvarsdokumentet tydliggör, vara ämnes- och fakultetsövergripande. Men *Fakultet Lärande skall inte ha ansvar för och finansiera ämnesdidaktisk och annan forskning som i allt väsentligt rör ämnen som inte ingår i lärarutbildningen*. Den angelägna professions- och ämnesdidaktiska forskningen kring andra stora yrkesutbildningar är andra enheters intresse och ansvar. Vi uppfattar att det kan finnas en oklarhet på denna punkt.

Fakultet Lärande ber oss i uppdraget att om möjligt peka ut lämpliga områden för högskoledidaktisk forskning och forskarutbildning vid KaU. Vår ståndpunkt är att det är via dialog mellan högskolans lärare och forskare och personal vid regionens skolor som goda teman kan utvecklas. Angeläget är därför att kanaler mellan ämnen/centrumbildningar och regionens skolväsende utvecklas. Inom centrumbildningar och ämnena pedagogik och pedagogiskt arbete finns särskild kompetens och pågående forskning inom vissa teman. *Kan en starkare samverkan, kommunikation, forskningssamverkan utvecklas mellan aktörerna kring lärarutbildningen finns goda förutsättningar att Karlstads universitet kan nå en stark nationell och i vissa fall internationell position. Vi uppfattar att en nyckelfråga är samverkan mellan aktörer med ämnesmässig förankring inom pedagogik/pedagogiskt arbete respektive inom de olika ämnen som ger kurser/inriktningar i lärarutbildningen. Denna samverkan har nationellt sett varit svag och kan Karlstad lyckas i sin samverkanssträvan kan förhållandevis goda forskningsresultat och utvecklingsprojekt uppnås.* Att på förhand peka ut kring just vilka teman denna samverkan skall ske ser vi inte som det angelägnaste för dagen. Det finns ett stort antal teman kring vilka projekt med brett deltagande kan utvecklas – betyg, bedömning, vfu, examensarbete, samverkan universitet-skolväsende, komparativa ämnesdidaktiska studier, lärarforskning, receptionsstudier, ämneshistoriska studier, värdegrundsfrågor osv.

Förslag till övriga fakulteter och Karlstads universitets ledning

Från dessa fakulteter samt universitetets ledning har vi inte fått något formellt uppdrag. Då vår kartläggning ändå berör även övriga fakulteter väljer vi att ändå göra några kommentarer och förslag för dessa enheter.²⁷

²⁷ När vår kartläggning inleddes fick vi från en av avdelningscheferna upprepade framställningar om att alla avdelningar skulle erbjudas inkomma med material till vår kartläggning. Vi fann det rimligt att tillmötesgå denna uppmaning, då någon självklar gränsdragningsfråga inte givits oss av uppdragsgivaren och inte heller framkommit i samtal med dåvarande dekanen för Fakultet Lärande, Anders Arnqvist.

möten. *Vi kan framför oss se ett av alla fakulteter gemensamt finansierat högskolepedagogiskt centrum, men ser det som varje fakultets ärende att ta ställning till ett sådant förslag. När vi talar om arenor menar vi arenor för lärare, forskare och undervisningsutvecklare, inte nya administrativa mötesformer. Vi ser inte det nuvarande Pedagogiska rådet som en möjlig utgångspunkt för den arena av forskare och lärare som vi beskriver. Vi rekommenderar snarare inrättandet av en eller flera post-doc tjänster inom det*

Källor och litteratur

Statliga utredningar, propositioner:

Regeringens proposition 1999/2000:135 En förnyad lärarutbildning.

Proposition 2001/02:15: Den öppna högskolan.

Proposition 2004/05:162. Ny värld-ny högskola.

SOU 1999:63 Att lära och leda. En lärarutbildning för samverkan och utveckling.

SOU 2001:13. Nya villkor för lärande i den högre utbildningen. Förslag till stöd för pedagogisk förnyelse.

Rapporter, Verksamhetsberättelser, hemsidor etc.

Vetenskapsrådet. Resultatdialog 2006. Forskning inom utbildningsvetenskap. Vetenskapsrådets rapportserie 2006:15.

Berit Askling: Utbildningvetenskap – ett vetenskapsområde tar form. Vetenskapsrådet rapportserie 2006:16.

Sverker Lindblad mfl: Internationella arenor för utbildningsvetenskap – om forskarorganisationer, vetenskapliga tidskrifter och överstatliga organisationer. Vetenskapsrådets rapportserie 2004:5

Material från andra lärosätets enheter för pedagogisk utveckling

Örebro Universitet: Centrum för praxisnära kunskapsbildning. Hemsida. Verksamheten 2006 och verksamhetsplan för 2007

Uppsala universitet: Pedagogiskt program. 1999-12-09. Bestämmelser för pedagogiska priser.

Bengt Ekman (red) Att undersöka det pedagogiska frirummet. Några ämnesdidaktiska projekt vid Uppsala universitet. Rapport nr 23, Enheten för utveckling och utvärdering, Uppsala Universitet.

Ida Lindgren och Donald Broady: Forskning och forskarutbildning av utbildningsvetenskapliga relevans vid Uppsala Universitet. Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden, Rapport 2003:2.

Lunds universitet: Lärande Lund. Centrum (nystartat) under ledning av Shirley Booth. Hemsidesmaterial. Bland en policytext av SB 40 sid. text avbar () 4 () 5 (S) -12V(t) 4 (r)-33 (m)4 ()) 9 ((-18 (-34 (t) 4 (m) -2 (s) -26 (i) 9 (d) 4 ((.) -1

LTU Luleås Tekniska Universitet

KTH Kungliga Tekniska Högskolan

HiG Högskolan i Gävle

LHS Lärarhögskolan i Stockholm (Nu inlemmad i SU)

MaH Malmö Högskola

HD Högskolan Dalarna

HB Högskolan i Borås

NSHU Myndigheten för Nätverk och samverkan inom högre utbildning

SoTL Scholarship of Teaching and Learning